

7.

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

ร้อยโท สุรพงศ์ อัคราพานิช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชา นิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2526

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISBN 974 - 562 - 560 - 4

011270

i 18047361

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSONS

Lieutenant Suraphong Asavarapanich

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

ISBN 974 - 562 - 560 - 4

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

โดย

ร้อยโท สุรพงศ์ อัครวราพานิช

ภาควิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ ไชวโกล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้ เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... *[Signature]* ..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคินธุ์ บุนนาค)

คณะกรรมการ สอววิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุฑา กุลบุศย์)

..... *[Signature]* ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ ไชวโกล)

..... *[Signature]* ..... กรรมการ
(อาจารย์ จรัญ ภักดีชนากุล)

..... *[Signature]* ..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ เพชรศิริ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล
ชื่อนิติศาสตร์   ร้อยโท สุรพงศ์ อัครวราพานิช
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ ไชวโสภา
ภาควิชา   นิติศาสตร์
ปีการศึกษา   2525

บทคัดย่อ

นิติบุคคล เป็นบุคคลตามกฎหมาย เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย ภายในขอบวิสัยที่ประสงค์ของตน ดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือกฎหมายจัดตั้ง และมีฐานะเป็นบุคคลต่างหากจากบุคคลธรรมดาที่รวมกันเข้ากัน

มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล แยกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งไม่เห็นควยที่จะให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญา เพราะนิติบุคคลโดยสภาพแล้ว ไม่มีตัวคน ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่มีการกระทำและเจตนาที่แสดงออกเองได้ และความผิดบางชนิดมีโทษซึ่งไม่อาจใส่ลงกับนิติบุคคลได้ เช่น โทษประหารชีวิตจำคุก กักขัง ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นควยที่จะให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา เพราะกฎหมายได้รับรองฐานะของนิติบุคคลไว้แล้ว และอาจแสดงเจตนาหรือกระทำการได้โดยผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคล นอกจากนี้ยังอาจใส่โทษทางอาญา เช่น โทษปรับ ทรัพย์สิน กับนิติบุคคลได้ และประการสำคัญ หากนิติบุคคลไม่สามารถมีความรับผิดชอบทางอาญาได้แล้ว ก็อาจทำให้มีการใช้นิติบุคคลเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่มีขอบควยกฎหมายได้

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลตามกฎหมายไทย เริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อครั้งใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้ว โดยได้มีการยอมรับทฤษฎีทาง Common Law ที่เรียกว่า ทฤษฎี alter ego (ฉันคือผู้อื่น) ซึ่งหมายความว่า ให้ถือเอา การกระทำและเจตนา

ของผู้แทนของนิติบุคคล เป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคลนั้นเอง ทั้งนี้ นิติบุคคล
 จึงมีเจตนาทางอาญาได้ และศาลฎีกาของไทยได้วางหลักไว้ในคำพิพากษารัฐีกาที่ 787
 - 788/2506 (ประชุมใหญ่) ฎ. 1341 ว่า นิติบุคคลมีเจตนาในการกระทำความคิด
 อาญาได้ ซึ่งต้องพิจารณาจากลักษณะของความคิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ ตลอดจน
 อำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล ประกอบกับวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้
 หรือตามกฎหมายจัดตั้งเป็นประการสำคัญด้วย

เมื่อนิติบุคคลมีเจตนาในทางอาญาได้ นิติบุคคลก็ย่อมมีความรับผิดชอบหรือกระทำ
 ความผิดทางอาญาได้ เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา (เว้นแต่ กรณีเป็นความคิดที่เป็นการ
 เฉพาะตัวของบุคคลธรรมดา) ในบางกรณีนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดาอาจมีการกระทำ
 ความผิดด้วยกันได้ โดยเป็นกิจการร่วมกันกระทำความคิด หรือเป็นผู้ใช้ให้ผู้อื่นกระทำ
 ความคิด หรือมีการสนับสนุนการกระทำความคิด สำหรับฐานความคิดที่นิติบุคคลอาจ
 กระทำได้นั้น ไม่อาจกำหนดแน่นอนได้ แต่จะต้องพิจารณาจากการกระทำแต่ละเรื่อง
 เป็นกรณี ๆ ไป ซึ่งอาจต้องพิจารณาจากลักษณะของความคิด และพฤติการณ์แห่งการ
 กระทำประกอบกัน และที่ศาลฎีกาได้ส่งโทษนิติบุคคลไปแล้ว ได้แก่ ความผิดฐานเลียน
 เครื่องหมายการค้า, ปลอมและใช้เอกสารปลอม, ฉ้อโกงประชาชน, ความผิดเกี่ยวกับ
 การค้า, ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค, ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา
 มาตรา 368 ฯลฯ ส่วนโทษที่จะใช้ลงกับนิติบุคคลนั้น ย่อมเป็นไปตามกฎหมาย
 ความสภาพของความคิด และตามสภาพของนิติบุคคลที่จะเปิดช่องให้ลงได้ นอกจากนี้
 ยังอาจใช้มาตรการอย่างอื่น เช่น การสั่งให้เลิกกิจการ การพักใช้ใบอนุญาต ประกอบ
 เข้ากับโทษที่จะใช้ลงแก่นิติบุคคลได้อีกด้วย.

ศูนย์วิจัยกฎหมาย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title   Criminal Liability of Legal Persons

Name   Lieutenant Suraphong Asavarapanich

Thesis Advisor   Associate Professor Prasit KovilaiKool

Department   Law

Academic Year   1982

ABSTRACT

A legal person or juristic person is a person according to the law but it exists by virtue of legal provisions, having rights and duties as provided by law within the scope of its object as defined in the regulation or constitutive law and having a status independent from natural persons forming it.

There are two theories concerning a criminal liability of a legal person. According to the first theory, a legal person is not criminally liable because it has no body, spirit by its nature. It is unable to commit any act or express its own intention. Furthermore, some kinds of punishment cannot be applied to a legal person, i.e. death penalty, imprisonment and confinement. According to another theory, a legal person can be criminally liable because its status has been recognized by law and it can express its own intention or commit any act through its representation. Furthermore, some kinds of punishment such as fine and forfeiture of property can still be applied to it. Therefore, if a legal person is not criminally liable, it may be used to procure some advantages not entitled by law.

Criminal liability of legal person has been found in Thai law since the application of the first Penal Code of B.E. 2451. The common-law theory of "alter ego" stating that act and intention of a legal person's representative are those of such legal person itself has long been accepted. Therefore a legal person can express criminal intent as decided by the Thai Supreme Court in its decision no. 787-788/2506 (en banc) that considering from nature of each offense, circumstance and powers of its representative together with the scope of its object as registered or provided in the constitutive law, a legal person can express its criminal intent.

Having criminal intent, a legal person must therefore be criminal liable to the same extent as a natural person (except those crimes which, be reason of their nature, may be committed only by a natural person). In some cases, a legal person and a natural person may commit an offense together by being principal, instigator or supporter. We cannot strictly describe what type of offense which can be committed by a legal person because it depends on nature of each offense and circumstance. However, the Supreme Court ever punished legal persons for the crimes of violation of registered trade mark, false document, fraud, trade, misapplication of checks, petty offences of section 368 etc. With respect to the punishment, a legal person is punishable as provided by law according to possible nature of each offence. However, some other measures may be imposed together with appropriate criminal punishment, i.e. dissolution, suspense of license etc.

กติการวมประกาศ

ในการค้นคว้าเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้เขียนไม่อาจที่จะกระทำ ให้สำเร็จลงได้ หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ ไชวโสภา อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมการวิจัย ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง ที่ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจน ค้นคว้าตำราต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องให้ ทั้งยังได้กรุณาสละเวลาช่วยตรวจแก้ไข วิทยานิพนธ์ให้ ในเวลาอันกระชั้นชิด จนกระทั่งวิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี

ผู้เขียน ขอกราบขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุฑา กุลบุศย์ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพชรศิริ และท่านอาจารย์ จริญญา ภักดีชนากุล ซึ่งได้กรุณาตรวจ แก้ไข ให้วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีความถูกต้องยิ่งขึ้น แม้จะไต่กระทำในเวลาอันน้อยนิดก็ตาม

ผู้เขียน ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุยานิต มั่นสุข ซึ่งได้ กรุณาช่วยเหลือ เป็นธุระดำเนินการ และแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่ผู้เขียน เป็น อย่างดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คุณสุชาติ ชรรรมมาพิทักษ์กุล คุณไพโรจน์ นวนานุช คุณกอบกาญจน์ กัญพัล คุณเอกชัย เหลี่ยมไพศาล คุณสุขเกษม สุทธิวานิช และ คุณจงรัก เหล่าแสนสุข ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ แก่ผู้เขียนเป็นอย่างดียิ่ง เช่นกัน.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิจกรรมประกาศ	ฉ
บทนำ	1
บทที่ 1 บททั่วไป	4
ความหมายของคำว่านิติบุคคล	4
ประเภทของนิติบุคคล	7
1. นิติบุคคลในกฎหมายมหาชน	8
ก) ทบวงการเมือง	8
1) กระทรวงและกรมในรัฐบาล	8
2) เทศาภิบาลปกครองท้องถิ่น	9
3) ประชาบาล	10
ข) องค์การของรัฐบาล	11
ค) วัดในพระพุทธศาสนา	12
1) วัดที่ไ้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา	13
2) สำนักสงฆ์ที่ตั้งขึ้นโดยไ้รับอนุญาตจากกระทรวง ศึกษาธิการ	13
2. นิติบุคคลในกฎหมายเอกชน	14
ก) ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว	14
ข) บริษัทจำกัด	15

	ค) สมาคม	17
	ง) มูลนิธิ	18
	การแสดงเจตนาของนิติบุคคล	20
บทที่ 2	ความรับผิดทางอาญา	23
	กฎหมายอาญาคืออะไร	23
	ขอเปรียบเทียบความรับผิดทางอาญากับทางแพ่ง	25
	หลักเกณฑ์ความรับผิดทางอาญา	30
	1. องค์ประกอบทางการกระทำ	32
	ก) การกระทำโดยแท้	33
	ข) การงดเว้นกระทำ	33
	2. องค์ประกอบทางจิตใจ	35
บทที่ 3	ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล	41
	ความเห็น และเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดทางอาญา ของนิติบุคคล	41
	ความเห็นเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของบริษัท	45
	ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในกฎหมายต่างประเทศ ..	47
	1. วิวัฒนาการความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ใน กฎหมายต่างประเทศ	47
	2. ขอฟพิจารณาเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของ นิติบุคคล	50

ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลตามกฎหมายไทย	59
1. กรณีที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เพื่อลงโทษแก่นิติบุคคล	
โดยตรง	59
ก) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติโดยตรงให้นิติบุคคลใด	
รับผิดทางอาญา	59
ข) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้นิติบุคคลใดต้องรับผิด	
ในการกระทำของผู้อื่น	59
2. กรณีที่กฎหมายไม่บัญญัติไว้เพื่อลงโทษแก่นิติบุคคล	
ไว้โดยตรง	60
ก) ลักษณะการกระทำความผิดทางอาญาของ	
นิติบุคคล	61
1) นิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาโดยเจตนา	
ใดหรือไม่	61
2) นิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาโดยประมาท	
ใดหรือไม่	70
3) นิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาโดยไม่มี	
เจตนา ใดหรือไม่	73
ข) ความรับผิดทางอาญา ของนิติบุคคลกับบุคคล	
ธรรมดา	75
1) นิติบุคคลกับบุคคลธรรมดารับผิดร่วมกัน	
ใดหรือไม่	75

(ก) นิติบุคคลกับตัวแทนของนิติบุคคล รับผิดชอบร่วมกัน ไ้หรือไม่ 76

(1) กรณีนิติบุคคลมีความรับผิดชอบร่วมกันกับตัวแทนนิติบุคคล 76

(2) กรณีนิติบุคคลกับตัวแทนของนิติบุคคลไม่ตองรับผิดชอบร่วมกัน 79

(ข) นิติบุคคลกับตัวแทน ลูกจ้าง หรือพนักงานของนิติบุคคล รับผิดชอบร่วมกันไ้หรือไม่ .. 82

2) นิติบุคคลตองรับผิดชอบทางอาญาในฐานะเป็นผู้ใช้โทษบุคคลอื่นกระทำความผิดอาญาไ้หรือไม่ ... 84

3) นิติบุคคลตองรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดอาญาไ้หรือไม่ 85

ความผิดทางอาญาที่นิติบุคคลอาจกระทำไ้ 86

บทที่ 4 การดำเนินคดี และมาตรการในการลงโทษทางอาญา แก่
นิติบุคคล 93

การดำเนินคดีอาญาแก่นิติบุคคล 93

มาตรการในการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล 94

1. วัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคล 95

2. โทษทางอาญาที่ไ้ลงแก่นิติบุคคลตามกฎหมายไทย ... 96

ก) โทษปรับ 97

ข) โทษริบทรัพย์สิน 100

3. ผลของการลงโทษนิติบุคคล 110

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	112
บทสรุป	112
ข้อเสนอแนะ	117
บรรณานุกรม	120
ประวัติผู้เขียน	123

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

บทนำจะเป็นการกล่าวถึงความสำคัญของปัญหาวัตถุประสงค์ และขอบเขตของวิทยานิพนธ์ วิธีดำเนินการทำ และประโยชน์ที่จะได้รับจากวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางของวิทยานิพนธ์นี้

ความนำ

ในปัจจุบัน ชะตึกบ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้น สถานะทางธุรกิจของนิติบุคคลได้เติบโต และแพร่หลายมากขึ้นด้วย มีนิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และตามกฎหมายอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง รูปลักษณะและกิจการของนิติบุคคล มีการเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น มีบริษัทมหาชน จำกัด เกิดขึ้น มีธุรกิจอันมีลักษณะเป็นสาธารณะเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรงอย่างใกล้ชิด เช่น เครดิตฟองซิเอร์ ประกันภัย หรือที่ ไปรษณีย์ คลังสินค้า เป็นต้น ประกอบกันมีความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นอันมาก นิติบุคคลจึงมีโอกาสด และสามารถที่จะกระทำความผิดทางอาญาได้หลายอย่าง ตัวอย่างเช่น เมื่อไม่นานมานี้ ปรากฏว่ามีนิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาเป็นอันมาก ได้แก่ กรณีของบริษัทเงินทุน หรือที่ เครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งเป็นบริษัทการเงินกระทำความผิดโดยปล่อยเงินให้ญาติ หรือคนใกล้ชิด หรือธุรกิจในชาย เครือของคน หรือมีการปล่อยให้ลูกค้าเงินไปเกิดแล้วร้อยละ 35 ของปริมาณกองทุนของบริษัท อันเป็นการเอาเปรียบประชาชน เพราะเอาเงินฝากของลูกค้าไปหากินในกลุ่มของพวกเขา หรือเอาเงินไปแสวงหาผลกำไรอย่างเกินขอบเขต ซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ลงโทษบริษัทการเงินต่าง ๆ เป็นจำนวนเงินถึง 23 บริษัท ซึ่งความผิดดังกล่าวมีโทษปรับเป็นจำนวนตั้งแต่หนึ่งบาทจนถึงสองแสนบาท โดยการปรับเอาทั้งบริษัทก่อน และถ้าหากปรากฏว่า ผู้บริหารมีเจตนาในการกระทำความผิด ก็จะปรับไปจนถึงผู้บริหาร

ถ้อย 1 ดังนั้นเรื่องของความรับผิดชอบของนิติบุคคลในทางอาญา จึงเป็นปัญหาที่น่าสนใจ เป็นอันมาก และมีประโยชน์แก่สาธารณชนที่จะมีนิติสัมพันธ์กับนิติบุคคล กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องของความผิดที่มีโดยบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ให้นิติบุคคล ก่อรับผิดชอบทางอาญา จึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอันเป็นปัญหาในทางทฤษฎีการ วินิจฉัย ตีความกฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์

เพื่อศึกษาและวิจัยว่า นิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายสมมุติให้ขึ้นนี้จะมี ความรับผิดทางอาญา ในข้อที่เป็นไปคามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลใดหรือไม่ และต้อง รับผิดทางอาญาเพียงใด นอกจากนี้จะได้ศึกษาถึงหลักเกี่ยวกับความรับผิดของนิติบุคคล ในทางอาญาว่าเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด เพื่อหาแนวทางเสนอแนะในการปรับปรุง แก้ไขส่วนที่บกพร่องต่อไป

ขอบเขตของวิทยานิพนธ์

การศึกษาตามเรื่องนี้ได้แบ่งหัวข้อที่จะทำการศึกษาและวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 5 บท ใน บทที่ 1 จะกล่าวถึงเรื่องทั่วไป ของนิติบุคคล ทั้งแต่ความหมายของ นิติบุคคล การแบ่งประเภทของนิติบุคคลตามหลักกฎหมายปกครอง การแสดงเจตนาของ นิติบุคคล ใน บทที่ 2 จะเป็นการกล่าวถึงหลักเกณฑ์ของความรับผิดในทางอาญา โดย ทั่วไป ทฤษฎีและความเห็นเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ส่วน บทที่ 3 นั้น นับว่าเป็นบทที่มีความสำคัญ เพราะได้กล่าวถึงแนวความคิด เหตุผล และหลักกฎหมาย ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาว่านิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดในทางอาญาหรือไม่ และ เพียงใด โดยอาศัยจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาของไทย และของต่างประเทศ และ ใน บทที่ 4 จะกล่าวถึงการดำเนินคดีแก่นิติบุคคล และโทษ และมาตรการทางกฎหมาย

¹ " สยามรัฐ " (9 กันยายน 2526) : 11; (11 กันยายน 2526): 11.

อย่างอื่น ที่จะลงแก่นิติบุคคล ว่าควรมีอะไรบ้าง รวมทั้งผลของการลงโทษนิติบุคคลจะตก
 โคนใคร ส่วน บทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสุดท้าย จะเป็นการกล่าวสรุป และเสนอแนะความคิดเห็น
 จากการศึกษาวิจัยข้างกล่าว

วิธีดำเนินการทำ และประโยชน์ที่จะได้รับจากวิทยานิพนธ์

ใช้วิธีค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลแบบ Ducomentary Research ซึ่งเป็น
 การวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย คัมภีร์กฎหมาย ตลอดจน คำ
 พิพากษาศฎีกา เกี่ยวกับเรื่องนิติบุคคล และการเรียบเรียงโดยการพรรณนา และวิเคราะห์
 ความคู่กันไป ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบของนิติบุคคลในทางอาญา
 เป็นอย่างดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย